

Viharkeltés a Passió című film körül

Még be sem mutatták, sőt még el sem készült, de már kifogások és bíráló, sőt vádló megjegyzések garmadájával illették Mel Gibsonnak a Jézus szenvedéséről szóló filmjét. Az igazi roham azonban a közönség elé kerülése pillanatától kezdődött. A film rovására írták a rendező apjának vallási és politikai nézeteit, erkölcsi alapon bírálták a szereplők kiválasztását, és kétségbe vonták a gonosz filmben való megjelenítése módjának helyességét. Volt, aki bibliai idézetekkel támasztotta alá véleményét, miszerint a film a hamisság műve, mások Istennek a készítőikkel szembeni felháborodásaként értékelték aényt, hogy a főszereplő a kereszt hordozása közben kifocamította a vállát, de még inkább azt, hogy míg a film forgatása közben a kereszten függött, belécsapott a villám. (Baja ugyan nem esett, pedig ha Isten valóban haragudott, el is pusztíthatta volna.) Volt, akit viszolyogtatott, hogy a néhány másodpercnyi végjelenetben a rendező Jézus tiszta és nyugodt arcával érzékeltette a feltámadás dicsőségét. Számára túl „jólfésült” volt ez a Jézus. Olyan is akadt, aki a film megtekintése közben a vérző férfiús látványától egy szado-mazochista homoszexuális klubban érezte magát.

Az említettekhez hasonló és még jócskán tovább sorolható, valójában mesterkélto kifogások helyett két alapvadásat érdemes megvizsgálni. Az egyik szerint a rendező Jézus megkínzásának naturalista bemutatásával olcsó hatásokra vadászott, és lényegében meghamisította a Biblia igazi üzenetét. A másik vád értelmében a film – némelyek szerint tudatosan, mások szerint talán szándéktalanul – a Jézus halálában felelős zsidók megjelenítésével antiszemita indulatokat kelt.

A szenvedés tényei

A kiinduló kérdés ez: vajon valóban olyan kegyetlenül bántak Jézussal, mint ahogy az a filmben látható? Tényleg ilyen embertelen szenvedéseken kellett keresztülmennie?

Gyermekkoromban – és még nagyon sokáig azután is – úgy képzeltem, hogy mivel Jézus elfogásakor azonnal megadta magát, szépen megkötozték a kezét, és elsétáltak vele a főtanácsához. Úgy tudtam, itt kapta az első ütést, amikor egy poroszló felfogása szerint nem felelt eléggé illedelmesen a főpap kérdésére (János 18,20-23). Pedig a Szentírás világosan megmondja: „körülfogták Jézust, kezét emeltek rá, és foglyul ejtették” (Máté 26,50). *Kezét emeltek rá* – ez a magyar értelmező szótár szerint azt jelenti: ütötték, bántalmazták¹. Ha ezt nem fogjuk fel, nem igazán érthető, miért szaladtak el oly hamar mellőle a vele levő apostolok. Nagyon elképzelhető, hogy bekísérői később, útközben sem hagyták abba az ütlegelést. A Passió című film tehát kétségtelenül a valóságot ábrázolta: egy már összevert Jézust hurcoltak a főtanács elé.

Az erőszak újabb kollektív kitörésére akkor került sor, amikor Jézus Kaifás szemébe mondta, hogy igen, Ő a Megváltó. Látván, hogy a főpap megszaggatja a ruháit, és hallván kiáltását: Káromkodott! – „az emberek, akik őrizték, csúfot űztek belőle, és bántalmazták” (Lukács 22,63), „szembeköpdözték, és ököllel verték” (Máté 26,67), „némelyek leköpdözték, aztán arcát letakarva ököllel verték, s közben kérdezték: «Találd el, ki az?» Még az örség tagjai is arcul verték.” (Márk 14,65) Úgy történt, ahogy Mózes ötödik könyve az álprófétákkal szembeni magatartást előírja: „Először te emelj rá kezét, aztán az egész nép.” (Második Törvénykönyv 13,10) Ez a magyarázata annak, hogy Péter háromszor is megtagadta ott Jézust. Ez a cselekedete számomra csak most, a film megtekintésekor vált igazán érthetővé.

---

¹ Károli Gáspár ezt finomabban fordítja: „kezeiket Jézusra veték”. Ezt a szövegrészt a Bibliának a könyvtárban és a világhálón fellelhető több, különböző nyelvű fordításában vettem össze. Zömük ugyanazt a kifejezést használja, mint az általam fent idézett, a Szentírás több magyar kiadásában is megegyező változat. – T. K. A.

Hiszen Péter nem volt gyáva: egymagában rontott karddal a Jézust letartóztatni érkezett tömegre, ezt követően pedig nem bújta el, hanem bement az ellenfél barlangjába. Az „istenkáromló” ellen kirobbant erőszak légkörében viszont bizony nehéz lett volna bevallania, hogy társa a megvádoltnak. A Biblia tárgyilagos megfogalmazásai keveset érzékeltetnek a helyzet indulati töltéseiből.

Jézus a filmben az arcán viseli a történetek nyomait. Hazudna a mű, ha ez másként lenne.

A Jézussal történeteknek egy rendkívül szemléletes bizonyossága is van: a torinói lepel. Sokan középkori hamisítványnak tartják, de ezt csak azok tehetik, akik nem ismerik a rajta többféle szakember által, modern eszközökkel végzett vizsgálatok eredményét. A lepel negatív képet hordoz, aminek a fogalmát is csak a legújabb korban ismertük meg. A vászon szövés módja a Jézus korabeli Palesztinából ismeretes. A benne talált sokféle virágpor igazolja a lepel Kis-Ázsián keresztül Bizáncig megtett útját, majd bizonyítja, hogy onnan egy nagy ugrással került Franciaországba. Vagyis a keresztesek, akik Bizánc kifosztásakor elrabolták, minden bizonnyal becsomagolva vitték magukkal, így útközben nem kerülhettek rá újabb virágporoszemek. Egy középkori hamisító nem számolhatott a pollenanalízissel, hogy a vásznat maga szórja be a megfelelő virágporokkal. A szeg nyomát az akkori elképzelés szerint a tenyér közepére helyezte volna. A lepel tanúsága szerint viszont a szegeket a kéztőcsontok között levő résen át verték be², így a test nem szakadhatott le a keresztről, mint az előző esetben történt volna. A vásznon levő lenyomat egy olyan embertől származik, akivel ugyanaz történt, mint Jézussal a Biblia szerint. A vérnyomok igazi vértől erednek, és úgy helyezkednek el, ahogy egy keresztre feszített ember esetében ez várható. A halott szeméin pénzérmék voltak. Az egyiknek a felírását elektronmikroszkóp segítségével sikerült leolvasni. Egy olyan érme volt, amelyet Jézus halála körüli időkből használtak Palesztinában. A kép semmilyen festékanyagot nem tartalmaz; oly módon keletkezett, mintha a vászon szálai megpörkölődtek volna, de csupán a felszínen, az elszíneződés nem hatja át egyetlen szál egészét sem. Ennek következtében ma, a XXI. század elején nem ismerünk olyan módszert, amellyel a hamisítást – ha az volt – meg tudnánk ismételni.

Egyetlen próba – minden más vizsgálattal tökéletes ellentétben – nem igazolja a lepel valódiságát: a radioaktív szén segítségével történő kormeghatározás. E szerint a vászon a XIII-XIV. századra datálható. Ennek az írásnak nem tárgya, hogy a témával kapcsolatos homályos pontokat vagy a szakemberek vitáit érintse, esetleg a módszer bizonytalanságainak példáit sorolja. Mindezeknek más helyeken utána lehet nézni.³ Magam azonban bizonyos vagyok benne, hogy a kormeghatározás téves, és a lepel, a számtalan többi bizonyoságnak megfelelően, a keresztfán meghalt Jézus testének képét hordozza. Ezért ezt a képet, összevetve a bibliai leírással, joggal használhatjuk arra, hogy nagyobb pontossággal felvázolhassuk szenvedése hiteles történetét.

Az eddig mondottak alapján nem meglepő, amit a Jézus arcának lenyomatából megállapíthatunk: „A jobb szemüreg egészen bedagadt, az orr felső része erősen deformálódott. Feltűnő daganat látszik a jobb orrcimpa mellett és a bal szem fölött is. Az alsó ajak duzzanata is ütések nyomát viseli. Az arc deformációi és a bőrfelület sérülései arra vallanak, hogy ezt az arcot súlyos ütések érték.”⁴ Ezeknek a sérüléseknek egy része talán nem közvetlen emberi durvaság eredménye, hanem akkor keletkezett, amikor Jézus a keresztfával elesett.

A legnagyobb szörnyűségek Jézus megkorbácsolásakor kezdődnek. Adjuk át ismét a szót a szakembernek: „A végrehajtás eszköze a római korbács, a flagrum volt. Nyélből és három bőrszíjból állt, a szíjak visszahajtván levarrott végébe csont-, vagy a kéziszülőhöz hasonló alakú, két végén kis golyóvá szélesedő ólomdarabokat erősítettek. (...) Minden ütése

² Ezt az anatómusok Destot-nyílásnak nevezik.

³ Lásd például Viz László: A torinói halotti lepel és korának meghatározása. Ecclesia, Budapest, 1998.

⁴ Viz László: i. m. 128. oldal

egyszerre három sebet okozott: a szándékosan gyenge ütés legalább véraláfutást eredményezett, a „normális” vagy erővel adott pedig feltépte a bőrt és izom- és bőrdarabokat szakított ki a vérző sebből, rettenetes fájdalmat okozva az áldozatnak.”⁵ „A lepel teljes mértékben tanúsítja, hogy Jézus a leírt körülmények között végrehajtott korbácsolást szenvedte el. A kb. 4 cm hosszú, zömmel a test hátoldalán a nyaktól a bokáig, de elszórtan az egész testfelületen megtalálható korbácsolások jellegzetes, két végükön kiszélesedő formájúak, tehát ólmos flagrumtól származnak. A sebek hármass csoportokban helyezkednek el, annak bizonyítékaul, hogy a korbácsolásnak három szára volt.”⁶

„A lepelről készült fényképeken össze lehet számolni a korbácsolásoktól eredő sebek nyomait. Mivel nem minden sebhely azonosítható biztonsággal, a számok az egyes kutatóknál némileg eltérnek, és 100 és 120 között ingadoznak. (...) E rettenetes tortúra után az áldozat, ha egyáltalán túlélte, a szó szoros értelmében félig halott volt.”⁷

Mindezek után nem csoda, hogy Jézus – bár a Biblia nem említi, csak a hagyomány – útban a Golgota felé többször összeesett. A rómaiak ezért kellett kötelezzék végül a cirenei Simont, hogy ő vigye tovább a keresztet.

Jézus, eredetileg ács lévén, hozzá volt szokva a fizikai munkához. Semmi alapunk ezért azt feltételezni, hogy gyenge testalkata lett volna. Hogy mennyire elbántak vele, annak bizonyítéka nem csak a többszöri esés a kereszttúton, hanem még inkább a tény, hogy a kereszten már három óra múlva kiszünetedett.

A filmből nem tűnik ki, hogy a kereszthalál valójában lassú megfulladás. A rendező nem élt azzal a lehetőséggel, hogy a kortynyi levegőért küzdés haláltusáját megjelenítse. A keresztfán függő ember ugyanis a mozgás által okozott nagy kínok között fel kell tornássa magát minden rendes kilégzéshez. Volt, aki napokig kínlódott. Jézust hóhérai olyan fizikai állapotba hozták, hogy csak három órán át bírta. Nem véletlenül csodálkozik Pilátus a hamari halálon, és rendeli jelentésre a századosát, mielőtt engedélyt ad a holttest levételére. (Márk 14,44-45)

A film képanyaga

A második kérdésünk: túlméretezte-e a film Jézus szenvedését, öncélúan, esetleg üzleti érdekből alkalmazta-e az ezzel kapcsolatos „látványt”?

Vizsgáljuk meg mindenekelőtt a mennyiségi jellemzőket. A videofilm megtekintése közben kronométer segítségével kis hibahatárral meghatározhatjuk az erőszak alkalmazása és szünetelése periódusainak hosszát, majd kiszámíthatjuk ezek arányát.

Gyakorlatilag erőszakmentes periódusok: A Getszemáni kert eseményei Jézus letartóztatásáig, a főtanácsnál történt kihallgatás legnagyobb része, az ezt követő éjszaka, a másnapi kihallgatások Pilátusnál és Heródesnél, a megkorbácsolás és a tövissel való koszorúzás utáni néhány perc a halálos ítélet megszületéséig, a filmnek a Jézus halála utáni rövid része, valamint a valamely múltbeli eseményt idéző, pontosan tizenöt rövid bejátszás. Mindezek az egész megjelenített történetnek kevéssel több mint a felét (51,8%-át) teszik ki.

Erőszakban bővelkedő események: a letartóztatás és a bekísérés, a Jézus istenkáromlónak nyilvánítása utáni rész, a megkorbácsolás és a tövissel koszorúzás, a kereszttút és a megfeszítés a halál beálltáig. Mindezek azonban nem folyamatosan jelenítik meg a kegyetlen erőszakot. A kamera sokat időzik a nézőként jelenlevő embereken, a tolongó tömegen, és különösen az eseményeket nagy szenvedéssel követő Márián, Mária Magdolnán és János apostolon. A film csak rövid ideig mutatja például Jézust, amint a korbácsolásokat szenved, néha csak a tőkéhez bilincselts reszkető kezeit látjuk, de leginkább a két katonát, amint nagy élvezettel forgatják kínzó szerszámukat. Máskor Máriával együtt eltávolodunk a helyszín

---

⁵ I. m. 135. oldal

⁶ I. m. 136. oldal

⁷ I. m. 136 – 137. oldal

közeléből, de távolról hallatszanak az ostorcsapások, valamint az ütések latinul számoló hang. Úgy vagyunk tehát benne az eseményekben, hogy a kegyetlenség tényei legtöbbször nem képileg, hanem inkább csak közvetve vannak jelen számunkra. Persze nem kíméltetünk meg a közvetlen látványtól sem, és ez igencsak megrázó, mert a film úgy mutatja, ahogy az valójában lehetett. Mégis, ha az erőszak képi megjelenítésének mennyiségét vizsgáljuk, azoknak a periódusoknak is csak legfeljebb a fele hosszát számíthatjuk ide, amelyekre ez jellemző. Vagyis a nyílt erőszak a film egészének a negyedében sincs közvetlenül jelen. Ezért alapvetően hamis az az állítás, amely szerint „két órán keresztül nézhetjük, mint verik elöttünk Jézust”⁸.

A bántalmazások nyomai természetesen végig ott maradnak Jézus testén. Lehet, hogy a szenvedő Jézus látványán fintorgók egy másik történetet szerettek volna látni. De nincs mit tennünk: ez az igaz.

A rendező több kérdésben élt a művész szabadságával. Például a hagyományos elképzelésnek megfelelően Jézus az egész keresztfát vonszolja a filmben a Golgotára, noha valószínűleg csak a vízszintes részét, a patibulumot (ez is megvolt 50-60 kiló) helyezték a vállaira. Lehetséges, hogy a filmben megkorbácsolásokkor több ütést számoltak ki Jézusra, mint amennyit valójában kapott. Ez csak feltételezés, de ha így történt is, jogosan alkalmazható eszköznek tekinthetjük arra, hogy segítsen nekünk felfogni a büntetés egész szörnyűségét. Az mindenképpen bizonyos, hogy korbácsolás után Jézus abban az állapotban volt, amelyben a filmen látjuk. A Biblia nem szól arról, hogy Jézust a római katonák a kereszttúton is bántalmazták volna, mint ahogy ez a filmben történt. Tudjuk viszont, hogy jóindulatukra nem lehetett számítani; emlékezzünk csak a megkorbácsolás utáni viselkedésükre (János 19,1-3), vagy arra, hogy még a keresztfán is gúnyolódtak vele (Lukács 23,36). Talán azt vártuk volna tőlük, hogy amikor Jézus elesik, udvariasan megkérjék, álljon már fel, és vigye gyorsabban a kereszttét? A helyzet természetével egyezik, hogy az ilyen kívánságaikat ütlegetéssel támasztották alá.

Az események igen mértéktartó és tárgyilagos bibliai előadásának ismeretében csak akkor érezhetjük át egészen, mi történt Jézussal, ha a képzeletünket is igénybe véve, mélyen utánagondolunk. A Passió című film készítői ezt cselekedték, hogy a valót és az igazat sikerüljön bemutatni.

A bibliai üzenet meghamisítása

A kritizálók egy része azt állítja, hogy a film *a szenvedéseket elkülöníti Jézus életétől és tanításaitól*, valamint *a feltámadás eseményeitől*, és ezáltal *megcsonkítja az Evangélium üzenetét*. Hogy a megjelenített erőszak *eltakarja Jézus személyét és üzenetét is: a szeretetet*.

Ezek a fenntartások elvileg csak keresztények szájából hangozhatnak el, hiszen az Evangélium üzenetének teljessége, Jézus személye és tanítása a nemkeresztények vagy a hitetlenek számára nem lehet ilyen aggodalmasan fontos.

Minden keresztény számára Jézus a Megváltó, a Fölkent, görögül Khrisztosz. A keresztény megnevezés ebből a görög szóból származik. Jézus Krisztus mindeneelőtt azért jött a földre, hogy megváltson bennünket. Persze, hogy tanítson is. Mindeneelőtt szeretetre. És a leginkább azzal bizonyította irántunk való szeretetét, hogy akképpen cselekedett, amint tanított: „Senki sem szeret jobban, mint az, aki életét adja barátaiért.” (János 15,13) Ez a mondat a film egyik bevágott rövid jelenetében is elhangzik, fontos támpontot adva a történések értelmezéséhez.

Sokan azt hiszik, hogy Jézus a Getszemáni kertben a halálfélelemtől szenvedett. Ez nagy tévedés. A haláltól igazán az fél, aki lényének megszűnését rettegi, azt gondolva, hogy nincs tovább. Jézus tisztában volt azzal, mi a halál, azzal is, hogy harmadnapra feltámad. Őt

---

⁸ „On voit Jésus tabassé devant nous pendant deux heures” – nyilatkozta a filmről Patrick Desbois atya, a judaizmussal való kapcsolatok francia püspöki bizottságának a titkára. In: La Croix. 2004. március 29., 19. oldal

elfogása estéjén az az út borzasztotta el, amelyről tudta, hogy a halála pillanatáig be kell járnia, tudta, hogy az tele lesz megaláztatással és mérhetetlen szenvedéssel. Azon az estén ember voltának attól való iszonyodását győzte le, aminek a látványától a Passió című film kapcsán ma sokan iszonyodnak.

A film egy másik kis jelenetében így vall magáról: „Én vagyok a jó pásztor. Életemet adom a juhaimért. Nem veszi el tőlem senki, magam adom oda, mert van rá hatalmam, hogy odaadjam, és van rá hatalmam, hogy visszavegyem.” (összevont szöveg, lásd János 10,11-18)

Hogy lehet az, hogy némelyek nem veszik észre, micsoda fenség nyilvánul meg a szenvedésnek érettünk való önkéntes vállalásában? Ha korlátolt elménkkel nem értjük is, hogy Isten Fiának a kínhalála hogyan lesz kozmikus jelentőségűvé, miként hoz vele nekünk megváltást, lássuk már meg, hogy ebben az esetben nem mi áldozunk Istennek, mint ahogy az évezredekén át történt, hanem Isten hoz áldozatot miértünk: önmagát áldozza fel. Ennek a jelentőségéről némi fogalmat akkor alkothatunk, ha tisztába kerülünk azzal, hogy Jézus számára mivel járt ez az áldozat.

Mire elfogói megérkeztek a Getszemáni kertbe, vége volt a kétségeknek, Jézus lelkéből eltűnt minden meghasonlás. A vállalás döntése fölényesen győzedelmeskedett. Az őt keresőknek nyugodtan és méltósággal mondta: „Én vagyok.” Pedig jól tudta, mi következik. A megkorbácsolása előtti pillanatokban a tőkéhez bilincselte kézzel így imádkozott: „Atyám, a lelkem készen áll.” Valahányszor összeesett, konok elszánással állt fel. Az arca összezúzva, bőre véresen széthasogatva, már jártányi ereje alig volt, de sugárzott belőle a beteljesítés akarata. És erre a filmre mondják némelyek, hogy el van fődve benne a krisztusi tanítás lényege: a szeretet.

Hajdani hittanóráinkon a pap – különösen nagyböjt idején – arra buzdított mindenkit, hogy elmélkedjünk Jézus szenvedéseiről és haláláról. Lehet, hogy ma már, amikor a böjtről is leszoktunk, sokan anakronisztikusnak, elavultnak tartják az ilyen „régmúlt dolgokkal való” foglalkozást. Pedig ma nagy divatja van a különféle meditációknak. Minden keresztény számára az igazi meditáció az lenne, ha Jézusnak nem csak szavai, hanem élete fölött is elmélkednénk, hogy cselekedeteinek megértésével jobban felfogjuk tanításait. A mások iránti szeretet nagysága az értük hozott vagy értük hozni kész áldozattal mérhető. Jézus krisztusi áldozatának nagyságát akkor érthetjük meg, ha a magunk baszállás pillanataiban sikerül átélnünk valamit abból a szenvedésből, amelyben miattunk része volt.

Ma, világi vágyaink uralomra jutásának és az előttük való hódolásunknak a korszakában viszolyogtatónak tartjuk a szenvedést. Nem akarunk szembenézni vele, még ha az tanulságunkra lenne is. Valamikor természetes volt, hogy szembenéztünk a halállal. Ma elbújni szeretnénk előle. Hagyományosan a halottat nyitott koporsóban terítik ki, és időt hagynak mindenkinek, hogy elbúcsúzhasson tőle. A „modern” társadalmakban igyekeznek minél hamarabb felszögezni a koporsó fedelét. Nem kívánjuk az eltávozott arcát sokáig látva felidézni a saját halálunk lehetőségét, és eszünkbe juttatni az a pillanatot, amikor számot kell majd adnunk életünkről.

A filmet ért kifogásokból úgy tűnik, mintha Jézus mérhetetlen szenvedéseire csak valódi együttérzés nélkül, valamilyen elvont, intellektuális *szolidaritás* „modern” érzésével szabadna viszonyulnunk. Mindent csak érzelmi túlzások nélkül! Bár a Bibliában Jézus megpróbáltatásainak mindegyike ott van, ha másutt nem, a sorok között, a velük való maradéktalan szembenézés érzelmileg még eltúlozhatná számunkra az Ő megváltói nagyságát.

E fejezet első bekezdésében idézett vélemények a francia katolikus püspöki konferencia információs és kommunikációs bizottságának Mel Gibson *Passió* című filmjével kapcsolatos hivatalos állásfoglalásából⁹ valók. Ők is haladnak a korral.

A film antiszemitizmusa

Vegyük sorra a film idevágó részleteit, hogy feltárjuk, miből származhatnának a nézőben a ma élő zsidók ellen irányuló indulatok a kétezer évvel ezelőtt történtek mostani megelevenítésekor.

Ha az elkövetett erőszak szempontjából nézzük a dolgot: amikor zsidók bántalmazzák Jézust, ez képileg tumultusszerű jelenetekben történik, ritkán jelenik meg egyedi mivoltában egy-egy pillanatra. Jézus arcán meglátszanak a durvaságuk nyomai, de az igazi szörnyűségeket a rómaiak követik el vele. Ha ez utóbbiak magatartását akarnánk utódaiktól számon kérni, akkor talán az olaszokat kellene gyűlölnünk most?

Az antiszemitizmus vádjának lehetőségét lobogtatók mintha megfeledkeznének arról, hogy Jézus maga is zsidó volt, és zsidók voltak a követői is. Azok is, akik páлмаágakat lobogtatva ünnepelték a Jeruzsálembé bevonuló Emberfiát, és ruhadarabjaikat terítették elébe. Ki hiszi azt, hogy ezek ugyanazok az emberek voltak, mint akik néhány nappal később üvöltözve követelték a megfeszítést? Hívei – nem csak a tanítványai – ekkorra talán házaikba húzódtak, vagy igyekeztek az utcákon tolongó tömegben elvegyülni. Ezek is zsidók voltak, de nem mehettek ellentüntetésre a Jézust megfeszíteni kívánók ellen. A helyzetük hasonló volt azon XX. századi keresztényekéhez, akik szorongva vagy éppen néma kétségbeeséssel telve voltak kénytelenek tehetetlenül elnézni, mint kényszeríti a hatalom baljóslatú, de akkor még ismeretlen végű utakra zsidó polgártársaikat.

Mint rendszerint, itt sincs lehetőség egyoldalú általánosításokra. Nem *a zsidók* voltak részesek Jézus halálra ítéelésében, megfeszítésének kikényszerítésében, hanem az akkori zsidók bizonyos kategóriái. Ezek egyike a minden korban és társadalomban jelenlevő csőcselék volt. Ők voltak azok, akik a „nép hangját” képviselték. Vezetőiknek olyannyira sikerült őket az ártatlan Jézus ellen uszítani, hogy képesek voltak akár megátkozni magukat és ivadékaikat, csak hogy nagyobb nyomatékot adjanak gonosz indulataik érvényesítésének.

Mintha a csőcselékkel azonosítaná magát az, aki történelmileg kétségbe nem vonható szerepüket a filmben kifogásolja.

A másik kategória a papok és írástudók. Ők voltak azok, akik hatalmukat féltve nem akarták észrevenni, hogy megérkezett a rég megígért Messiás. Ehelyett elpusztítására törekedtek, mint tették elődeik a prófétákkal.

Sajnos nem lehet kizárni, hogy némelyek ugyanazzal a szemmel nézik ma Jézust, mint a kétezer évvel ezelőtti farizeusok, és a film elleni tiltakozásuk igazi indoka esetleg az, hogy bevallatlanul is felháborodnak azok véleményén, akik Krisztusnak, Messiásnak tekintik Őt. A tények ellenére talán ezért emlegetik fedőnévként az antiszemitizmus veszélyét. Pedig ilyenkor kár a másokra mutogatni.

Napjaink légköre a múlthoz viszonyítva sokat változott. Előnyére is. Ma már mind kevésbé illendő hajdan élt emberek utódait vádolni atyáik vétkeiért. Különösen nem egész közösségeket, közösségek nemzedékeinek egész sorát tenni felelőssé értük. Persze a jelenség korántsem enyészett el egészen. Úgy tűnik, hogy a holokauszttal kapcsolatban fog élni a legtovább.

Jézus már a Golgota tövében jár, a cirenei Simonnal vállvetve vonszolják a keresztet, amikor egy rövid bejátszásban ezt mondja: „Hallottátok a parancsot: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek: szeressétek ellenségeiteket, és

---

⁹ Position du Comité permanent de la conférence des évêques pour l'information et la communication sur le film "La Passion du Christ" de Mel Gibson. Le 30 mars 2004. Lásd: www.cef.fr/catho/actus/communiqués/2004/commu20040330_passionduchrist.php

imádkozatok üldözőitekért.” (Máté 5, 43-44) Lám, a filmben így fogalmazódik meg az „erőszak bűvöletében” „a vétkesek keresése”¹⁰. Ezek a szavak mind a Jézus elleni bűnesetben részes akkori rómaiakra és zsidókra, mind pedig valamennyi elkövetkezendő ellenségre és üldözőre érvényesek.

„Bocsásd meg, Atyám, mert nem tudják, mit cselekszenek” – mondja Jézus a keresztfán. Az egyik lator megdöbbenve szól oda az éppen előttük elvonuló főpapnak: „Hallod? Értetek imádkozik!”

Így jelentkezik a filmben az antiszemita uszítás. Egy keresztény számára Jézus élete a követendő példa, és Jézus szavai a követendő tanítás. Ezért a Jézus halálában személyesen vétkeket sem gyűlölhetsz, nemhogy azok utódait.

Persze ma is van csöcselék, amely bármiben találhat ürügyet és tárgyat vak indulatainak levezetésére. Nagyon kétséges, hogy éppen ők töltötték volna meg a Passióra kíváncsian a filmszínházak nézőterét.

Egy keresztény, valahányszor a Krisztustól tanult Miatyánkot elimádkozza, valójában azt kéri, hogy Isten úgy bocsássa meg az ő bűneit, mint ahogy ő megbocsát az ellene vétőknek.

A szenvedés bemutatásának keresztény ellenzői

A film ellen felszólalók között az ateisták és a nemkeresztények mellett a különböző keresztény felekezetek nagyon sok tagját is ott találjuk. Számos katolikust is. Ez utóbbiak közül a francia klérus tagjai tettek ki a leginkább magukért: jól szervezett kampányt folytattak a Passió általuk kétesnek nyilvánított értékeiről és szerintük hamis vallási sugallatairól. E kampány résztvevőinek véleménye megegyezik abban, hogy a film, ha szándéka szerint nem antiszemita is, képes ilyen indulatokat gerjeszteni a nézőkben.

Már a francia püspöki konferenciának az előbbieken említett nyilatkozatát megelőzően Jean-Marie Lustiger bíboros, Párizs érseke nyilatkozott az ügyről egy tévéműsorban. „Ez a film a napjainkra jellemző erőszaknak a képe” – mondta. „Minden korszak Krisztusra vetíti a maga szorongásait és bűneit. (...) Ez a XX. század filmje.”¹¹ A bíboros szerint tehát a filmen nem a Jézussal történeteket látjuk, hanem a korunk keltette erőszakos tapasztalatainkat és képzelgéseinket. Arra a kérdésre, hogy ajánlja-e a filmet a katolikus közönségnek, így válaszolt: „Nem is ajánlom, el sem tanácsolok senkit”. Mindenki „saját kultúrája és lelki beállítottsága szerint” cselekedjen. Magyarán: magát minősíti az, aki ezt megnézi. Valaki azért akár vissza is kérdezhetne: vajon milyen kultúra és lelki beállítottság az, amelyik hamisan minősítve elutasítja Krisztus értünk vállalt kétségtelen szenvedéseinek valódiságát?

Nem lehet kétséges, hogy a nagy tekintélyű bíboros befolyásolta a francia püspöki kar véleményét.

A püspöki konferencia információs és kommunikációs bizottságának már idézett állásfoglalását hat püspök látta el kézjegyével. Szerintük a film „kíméletlenül idézi fel az elszenvedett gyötrelmek kegyetlenségét, és ezt az erőszak látványosságában egy *megbotránkoztató tetszélgéssel* teszi.” (Kiemelés – T. K. A.) Ez a szadomazochizmus vádjának nyílt megfogalmazása, és feltehetően a film készítőire vonatkoztatják. Persze az sem kizárt, hogy a nézőre gyakorolt hatásról beszélnek, vagy arról is. De hát nagyon beteg lelkű kellene legyen az, aki tetszelegve tudná nézni Jézus megjelenített kínszenvedéseit.

Az alapki fogás a szenvedés egyoldalú kiragadása és felmutatása. Ezáltal – mondják – a film tartalma elhatárolódik mind Jézus tanításától, mind pedig a feltámadástól. Egészen groteszk, hogy a francia közlemény a feltámadás *eseményeit* kéri számon a filmtől, noha

---

¹⁰ Lásd a francia püspöki konferencia információs és kommunikációs bizottsága említett állásfoglalásának bevezetőjében.

¹¹ „La Passion du Christ” – „Chaque époque projetée sur le Christ sa propre violence”. In: La Croix, 2004. március 29., 19. oldal

annak ténye és *lényege* benne van. Különleges hangsúlyt kap a papság és Jézus közötti konfliktus megmagyarázásának a hiánya. Az állásfoglalás szerint az ebből fakadó értetlenség lehetne az antiszemita indulatok felkeltője. Az a benyomásunk, mintha Jézusról csak egy négyelemis szintű filmet lenne szabad készíteni, amely mindent a néző szájába rág.

Kissé különös, hogy egy katolikusnak és műveltnak mondott ország lakói, a franciák, annyira nem ismerik a Biblia eseményeit, hogy főpapjaik szerint le kellene szállni a szintjükre, és meg kellene nekik magyarázni, hogy miből származott a zsidó papok haragja. Nevetséges, hogy a jelentés azért sopánkodik, mert szerinte képtelenség, ha egy Jézusról szóló filmet nem lehet megmutatni a gyermekeknek. Az nem jutott eszükbe, hogy ha visszaugranánk kétezer esztendőre, vajon magunkkal vihetnénk-e gyermekeinket elkísérni Jézust a kereszttúton? Az élő látvány nekik való lenne-e? Vajon mi készítené némelyeket arra, hogy a bibliai szöveg szemérmes visszafogottságából és tárgyyszerűségéből Jézus Krisztus szenvedése művészi ábrázolásának a tilalmát kreálják meg?

Az információs és kommunikációs bizottság állásfoglalása sokat merített egy valamivel korábban közzétett anyagból. A címe: Hittani jegyzetek Mel Gibson Passió című filmjéről¹²; aláírója Philippe Vallin atya, a francia püspöki konferencia hittani bizottságának titkára, aki ugyanakkor a dogmatikus teológia tanára Nancyban. Ez az egyedüli az eddig említett (ezzel együtt összesen négy) francia nyelvű dokumentum közül, amelyben szerepel – egyetlen egyszer! – a Megváltó (Saviour) név. Nem sok köszönet van benne, mert tartalmától megfosztva találkozunk vele:

„A kevésbé felkészült néző ki van téve annak a kockázatnak, hogy a szörnyű lincselés két órája alatt látottak csak az eseményeknek egy erraticus fajtáját, a féktelen, őrjöngő, egészében véve felfoghatatlan erőszak elszabadulását jelentsék számára. Még rosszabb: nem kizárt, hogy Jézus magatartását az erőszakmentesség paradoxális rendszerének a társadalmi környezetükben fellelhető kategóriájában, vagy éppen a szado-masochista összefüggések neurotikus strukturációjában értelmezzék. Aki nem védekezik, maga vonja magára az ütések. Az evangéliumok (így, többes számban! – T. K. A.), messze az ilyenfajta távlatoktól, igen árnyaltak, sokoldalúak, és főképpen telítve vannak a Megváltó nagy szabadságával: az ilyen durva mechanizmusok valamennyi tényét elkerülik.”¹³

Ezt a felháborító, zavaros tartalmú, torz lélekre valló tudományoskodó szöveget nem is kommentálom. Nagy baj és szégyen, hogy ez egy (francia) katolikus bizottság nevében kiadott nyilatkozat része, amely alapul szolgált a hat püspök által aláírt közleményhez.

Ezekben a Jézus kereszthaláláról szóló szövegekben a Megváltó névnek az idézett egyetlen előfordulása, a megváltás és megvált szavaknak, valamint a Messiás névnek a teljes hiánya a mellébeszélések és a valótlanítások társaságában nem lehet véletlen. Lehetséges, hogy a francia katolikus püspökök hitük hiányosságai miatt nem beszélnek a megváltásról ott, ahol tulajdonképpen arról lenne szó. Ma a keresztényeknek mondott emberek között már nemcsak protestáns, hanem katolikus püspökök is vannak a világban, akik Jézusnak csak az ember voltát hajlandók tudomásul venni. Persze nem lehetetlen, hogy másutt lehet megtalálni a jelenség okát. A francia püspöki kar (vagy legalább tagjainak egy része) talán annyira retteg az antiszemitizmus – esetünkben ordítóan alaptalan – vádjától, hogy inkább megtagadják miatta Krisztust.

---

¹² Note doctrinale sur La Passion du Christ, film de Mel Gibson. Lásd: www.cef.fr/catho/actus/dossiers/2004/melgibson/vallin.php

¹³ „Le spectateur moins averti est exposé au risque de ne comprendre dans ces deux heures d'horrible lynchage qu'une espèce d'événement erratique, un déchaînement de violence furieuse, démente, incompréhensible en tout. Pire: il n'est pas exclu que l'attitude de Jézus soit interprétée selon les catégories ambiantes du système paradoxal de la non-violence, ou même de la structuration névrotique de la corrélation sado-masochiste. Celui qui ne se défend pas appellerait en somme sur lui-même les coups. Les évangiles, loin de ce genre de perspectives, sont très nuancés, multiples, et surtout ils sont saturés de la grande liberté du Sauveur : ils échappent tout à fait à des mécanismes aussi grossiers.”

A helyzet jobb megértése érdekében egy kissé távolabb is körül kell néznünk.

Egy kis kitérő

Az MTV Panoráma című műsorának egyik 2002. januári adása többek között arról szólt, hogy a csángók számára kérésük ellenére sem tartanak magyar nyelvű katolikus istentiszteletet. A kérdésben megszólalt Jean-Claude Périsset pápai nuncius, a Szentszék bukaresti követe. Az „én jobban tudom” gesztusaival kifejtette a riporternek, hogy a csángók nem magyarul beszélnek, nekik román az anyanyelvük, és nem is igénylik a magyar nyelvű miséket. Vannak persze köztük olyanok, akik elmennek Erdélybe, Csíkszeredába, hogy ott magyarul megtanuljanak. A helyzetüket és a vágyaikat azok a papok ismerik a legjobban, akik közöttük élnek.

Már régen tudjuk, hogy a helyi román papok a sátán nyelvének mondják a magyart. Pusztinában, ebben a magyarul beszélő moldvai faluban az idei Szent István búcsújának napján (2004. szeptember 6-án) mondott misén a helyi plébános, Paulet Onești is sátánistáknak nevezte híveit, mert meg akarják tartani nyelvüket és kultúrájukat.

A nuncius a riporter Mádl Ferenc római látogatásával kapcsolatos kérdésére így válaszolt: „A pápa sem mondhatta a Magyar Köztársaság elnökének, hogy a moldvai csángóknak magyarul kell miséket tartani. (...) A pápa ugyanis nem foglalkozik konkrét ügyekkel, ez a helyi püspökök felelőssége.”¹⁴

A kijelentés úgy hangzott, mintha a pápának csak képletes szerepe lenne a Vatikánban. Akár hazájában a svéd királynak, akinek tilos politikai kérdésekben a nyilvánosság előtt állást foglalnia.

A beszélgetést a pápai követ így zárta: „...itt egy olyan kisebbségről van szó, amelynek megvan a maga történelmi sajátossága, amely az idő múlásával feloldódik majd a többségben, és ez a normális.” Vagyis a francia főpap, azonosulva hazája asszimilációs ideológiájával és politikájával, természetesnek tartja a nemzetállam nyelvi, kulturális és etnikai egyneműsítését. Az elmélethez a gyakorlati ismereteket valószínűleg korzikai püspök korában szerezte, és ezt kamatoztatja a csángók rovására. Franciaországban jobb esetben is csak véletlen számba mehet, ha a hét „tájnyelven” beszélő kisebbség (a korzikai, a baszk, az okszitán, a katalán, a breton, az elzászi német és a flamand) nem franciául, hanem anyanyelvén hallgathat misét.¹⁵

A II. vatikáni zsinat lényegében (a meglehetősen ritka kivételektől eltekintve) nem az anyanyelvnek, hanem a nemzetállam nyelvének nyitott kaput a templomi szertartásokban, és mint számos felvidéki, legalább részben magyarok által lakott község esete is mutatja, ezáltal a katolikus egyház hozzájárul a kisebbség asszimilációjának a meggyorsításához. Az a tény, hogy a pápa ebbe nem szól (nem szólhat?) bele, hanem a – főleg a többség soraiból kikerülő – püspökök hatáskörébe utalják a kérdést, növeli a kisebbség kiszolgáltatottságát. A vatikáni bürokratikus apparátus az egyházpolitikát sajnos összekeveri a világi politikával, amelyben a helyest és az igazságot a gyakorlati hasznosság helyettesíti csak azért, hogy szinten tudják tartani a nemzetállamokkal létrejött jó kapcsolatokat. Pedig ez erkölcsileg nem segíti a hit és a vallás megmaradását, ezért az Egyház javát sem szolgálhatja.

A francia klérus – amely a nuncius előbbi megjegyzésének értelmében maga is nagy önállósággal bír a pápával szemben – kétségtelen hódolója a francia nemzetállami ideológiának, nem csak a nyelv és az asszimiláció, hanem a „laicitás” elvének kérdésében is, amelyet az utóbbi időkben politikusok és egyháziak többször is a francia állam legfontosabb alapkövének nyilvánítottak. Hódolnak neki annak ellenére, hogy az égisze alatt hozott ún. sáltörvényt erőszakos és jogsértő volta miatt helytelenítették. De lám, a püspöki konferencia erről szóló nyilatkozata így vall: „Az állam laikus. A vallásos ügyekben megnyilvánuló eme

¹⁴ Saját tulajdonban levő magnófelvétel alapján. – T. K. A.

¹⁵ Sajnos sehol sem tudtam nyomára bukkanni erre vonatkozó konkrét információnak. – T. K. A.

semlegesség a modern demokrácia alapja.”¹⁶ Pedig teljesen nyilvánvaló, hogy a laikus állam nem semleges, hanem ateista, működéséből hiányzik minden transzcendencia, ezért a világi szempontokat támogatja a vallások eredendően lelki törekvéseivel szemben. Nem becsüli az egyes felekezeteket, hanem megtűri őket, és ha kissé láthatóbban jelentkeznek a társadalomban, odacsap. Mint ezt az említett törvény is bizonyítja.

Franciaországban a klérus az állam világi ideológiájával van áthatva. Nem véletlen, hogy némileg vallási színezetben, de Jézus Krisztustól távoli szempontok alapján ítélték meg a Passiót. Ennek az ítéletnek az egyhangúsága különösen meggondolkodtató.

Nagy baj lenne, ha a „francia szellem” egészen eluralkodna a Vatikánban.

„Így történt”

Egy ideig az a hír járta, hogy II. János Pál pápa a Passió megtekintése után ennyit mondott: „Így történt.” Később – állítólag vatikáni közleményben – ezt cáfolták. Biztosak csak abban lehetünk, hogy Jézus utolsó órái lényegileg valóban úgy zajlottak, ahogyan a filmen látjuk. Pedig jó lenne tudni, mit mondott ténylegesen a katolikus egyház feje, mert nem állíthatjuk, hogy – különösen egy ilyen kérdésben – ez egyáltalán nem mérvadó. De ha úgy mondta, ahogyan hírré röppent – és bizony ez a valószínű –, kiknek és miért volt érdekük ezt eltussolni?

2004. október

---

¹⁶ Laïcité : Communiqué de la Conférence des Evêques de France. Lásd: http://catholique-marseille.cef.fr/article.php?id_article=336